॥श्रीगणेशायनमः॥ श्रीहयग्रीवायनमः॥ ॐ अथातोधर्मंव्याख्यास्यामः॥ यतोभ्युदयनिश्रेयससिद्धिः सधर्मः॥ तद्वचनादाम्नायप्रामाण्यं॥ धर्मविशेषप्रसूताद्द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायानांसाधर्म्यवैधर्म्याभ्यांतत्त्वज्ञानान्निश्रेयसम्॥ पृथिव्यापस्तेजोवायुराकाशंकालोदिगात्ममनइतिद्रव्याणि॥ रूपरसगंधस्पर्शाःसंख्याःपरिमाणानिपृथक्त्वंसंयोगविभागौपरत्वापरत्वेबुद्धयःसुखदुःखेइच्छाद्वेषौप्रयत्नाश्चगुणाः॥ उत्क्षेपणमपक्षेपणमाकुंचनंप्रसारणंगमनमितिकर्माणि॥ सदनित्यंद्रव्यवत्कार्यकारणंसामान्यविशेषवदिति॥ द्रव्याणिद्रव्यांतरमारभंतेगुणांतरं॥ कर्मकर्मसाध्यंनविद्यते॥ नद्रव्येकार्यंकारणंचविद्यते॥ उभयथागुणः॥ कार्यविरोधिकर्म॥ क्रियागुणवत्समवायिकारणमितिद्रव्यलक्षणं॥ द्रव्याश्रय्यगुणवान्संयोगविभागेष्वकारणमनपेक्षइतिगुणलक्षणं॥ एकद्रव्यमगुणंसंयोगविभागेष्वकारणमनपेक्षमितिकर्मलक्षणं॥ द्रव्यगुणकर्मभ्योद्रव्यंकारणंसामान्यं॥ तथागुणः॥ संयोगविभागानांकर्म॥ नद्रव्याणां॥

व्यतिरेकाद्द्रव्याणांद्रव्यंकार्यंसामान्यं॥ गुणवैधर्म्याच्चकर्मणां॥ द्वित्वप्रभृतयःसंख्याःपृथक्त्वंसंयोगविभागाश्च॥ असंभवात्सामान्यंकार्यंकर्मनविद्यते॥ संयोगानांद्रव्यं॥ रूपाणांरूपं॥ गुरुत्वप्रयत्नसंयोगानांउत्क्षेपणं॥ संयोगविभागाश्चकर्मणां॥ कारणसामान्येद्रव्यकर्मणांकर्मकारणमुक्तमिति॥ ॥इतिप्रथमाह्निकस्यप्रथमआह्निकं॥ कारणाभावात्कार्याभावः॥ सामान्यंविशेषइतिबुद्ध्यपेक्षं॥ भावोनुवृत्तेरवहेतुत्वात्सहेतुत्वात्सामान्यमेव॥ द्रव्यत्वंगुणत्वंकर्मत्वंसामान्यानिविशेषाश्च॥ अन्योन्येभ्योविशेषेभ्यः॥ सदितियतोद्रव्यगुणकर्मसु॥ द्रव्यगुणकर्मभ्योर्थांतरंसत्ता॥ गुणकर्मसुचभावान्नकर्मगुणः॥ सामान्यविशेषाभावेनचानेकद्रव्यवत्वेनद्रव्यमुक्तं॥ सामान्यविशेषाभावेनच॥ तथागुणेषुभावात्गुणवमुक्तं॥ सामान्यविशेषाभावेनच॥ सदितिलिंगाविशेषाद्विशेषलिंगाभावाच्चैकोभावः॥ इतिप्रथमाध्यायः॥ रूपरसगंधवतीपृथिवी॥ रूपस्पर्शवत्यआपोद्रवाःस्निग्धाश्च॥ तेजोरूपस्पर्शवत्॥ सस्पर्शवान्वायुः॥ तत्राकाशेनविद्यंते॥ सर्पिर्जतु

प्रत्यक्षानां अभिसंयोगाद्द्रव्यत्वाद्विः सामान्यं ॥ चपुसीसलोहरजतसुवर्णानामभिसंयोगा
द्द्रव्यत्वाद्विः सामान्यं ॥ विषाणीकुकुद्मान्वालधिः सास्नावानित्यस्पर्शश्च ॥ नच्चदृश्यानां स्य
शरीरयदृष्टलिंगो वायुः ॥ द्रव्यवत्वेनद्रव्यं ॥ अद्रव्यत्वेनानित्यत्वमुक्तं ॥ वायौर्वायुसं मूर्छनं
मान्यवत्लिंगं ॥ वायुसन्निकर्षप्रत्यक्षाभावाददृष्टलिंगंनविद्यते ॥ सामान्यतोदृष्टाश्च विशे
षाः तस्मादागमिकं ॥ संज्ञाकर्मत्वसमहिशिष्टानांलिंगं ॥ प्रयत्नपूर्वत्वात्संज्ञाकर्मणः
निरुक्तमणंप्रवेशनमिया कार्य्येशेलिंगं ॥ तदलिंगमेकद्रव्यत्वात्कर्मणः ॥ कारणांत
रानुकूलत्वैधर्म्यच्च ॥ शब्दस्पर्शवत्वनामगुणसंयोगादभावकर्मणः कारणपूर्वकः
कार्यगुणोदृष्टः ॥ कार्यांतराप्रादुर्भावाच्च ॥ शब्दस्यहीवतामगुणः ॥ परत्रसंभवायत्नत
स्तक्षत्वाच्च नात्मगुणोनमनोगुणः ॥ परिशेषालिंगमाकाशस्यद्रव्यत्वेनित्यवेवायुनाव्या
ख्याते ॥ तत्वभावेन ॥ नित्येषभावादनित्येषभावादुभयथादृष्टेश्चागमेनाकार्यविशेषेणा
नात्वं ॥ आदित्यसंयोगादुत्तरपूर्वादिष्यतोभूताच्चप्राच्यां ॥ तथादक्षिणाप्रतीच्युदीच्यांच ॥
सामान्यप्रत्यक्षाण्यविशेषापेक्षाणिविशेषस्मृतयः ॥ दृष्टेभ्यदृष्टेवर्त्मयथादृष्टेभ्य
यथादृष्टेभ्यश्च ॥ विद्याविद्यातश्च संशयः ॥ श्रोत्रग्रहणोयोर्थः सशब्दः ॥ तुल्यजातीयेषुवर्तमानो
भूतेषुविशेषस्योभयथादृष्टत्वात् ॥ एकद्रव्यमनित्यं ॥ नापिकर्मचाक्षुषत्वात्तयस्य ॥ गुण
स्यसतोपवर्गकर्मभिः साधर्म्यं ॥ सतोलिंगाभावात् ॥ नित्यवैधर्म्यात् ॥ अनित्यश्चायं
कारणतः ॥ नचासिद्धंनिकारात् ॥ अभिव्यक्तोदोषात् ॥ संयोगाद्विभागाच्चशब्दनिष्पत्तिः
लिंगाच्चानित्यशब्दः ॥ हयोस्तुप्रदृष्टयोरभावात् ॥ प्रथमाशब्दात् ॥ संप्रतिपत्तिभावाच्च ॥ सादि
धासतिचतुर्थे ॥ संख्याभावः सामान्यतः ॥ इति द्वितीयाध्यायः ॥ प्रसिद्धाद्विद्रियार्थी ॥ इं
द्रियार्थप्रसिद्धिरिंद्रियार्थेभ्यो ॥ ऽर्थांतरस्यात्मनः सोनपदेशः कारणाज्ञानात् ॥

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

कार्येषुज्ञानात्। अज्ञानाच्च। अन्यएवहेतुरित्यनपदेशः। अर्थांतरस्यानपदेशः। सं
योगिसमवायिविरोधिचशरीरत्वात्॥ कार्यंकार्यंतरस्य॥ विरोध्य
भूतंभूतस्य। भूतमभूतस्य भूतोभूतस्यप्रसिद्धिपूर्वकत्वादपदेशस्य। अप्रसिद्धोऽन
पदेशोऽसन्। संदिग्धश्चानपदेशः॥ यस्माद्विषाणीतस्मादनश्वः॥ यस्माद्विषाणी
तस्माद्गौरितिच॥ आत्मेंद्रियार्थसन्निकर्षणोत्पद्यतेतदन्यत्रप्रवृत्तिनिवृत्तीच
प्रयुंजात्मनिदृष्टेपरत्रचालिंगं॥ इतितृतीयस्यप्रथममाह्निकं॥ आत्मेंद्रियार्थसन्निकर्षज्ञा
नस्यभावेऽभावश्चमनसोलिंगं॥ तस्यद्रव्यत्वनित्यत्ववायुनाव्याख्याते॥ प्रयत्नयोगपद्या
ज्ज्ञानायोगपद्याच्चैकं॥ प्राणापाननिमेषोन्मेषजीवनमनोगतींद्रियांतर
विकाराःसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नाश्चात्मनोलिंगानि॥ इंद्रियांतरविकाराद्यत्वत्यपि॥
तस्यद्रव्यवनित्यत्ववायुनाव्याख्याते॥ यत्तदत्तसन्निकर्षेप्रयत्नाभावाद्दृष्टंलिंगन
विद्यते॥ सामान्यतोदृष्टाच्चाविशेषात्॥ तस्मादागमिकं॥ अहमितिशब्दस्यव्यतिरेका
मा

दागमिकं। यद्दृष्टमन्वक्षमहंदेवदत्तोहंयज्ञदत्तइति॥ दृष्ट आत्मनिलिंगेएकएवदृष्टस्वा
त्ययः॥ देवदत्तोगच्छतियज्ञदत्तोगच्छतीत्यप्रयुयात्तशरीरप्रययः॥ सांदिग्धस्तूपचारः॥
प्र अहमितिसामानाधिकरण्यात्तोभावाद्देवदत्तोगच्छतीत्यप्रयोगः। देवदत्तोगच्छतीत्यप्रयोगा द्
भिन्नाच्छरीरप्रयोक्तृकारः। संदिग्धस्तूपचारः। ननुशरीरविशेषाद्यद्देवदत्तविषयोऽ
त्रयोःज्ञानविषयः। अहमितिसर्वव्ययोग्यात्प्रत्यक्षदर्शनशरीरकार्यादिभ्यश्चसिद्धेना
गमिकः। सदकारणवन्नित्यं॥ व्यवस्थातोनाना॥ ज्ञास्यसाध्यत्वं॥
इतिवैशेषिकसूत्रवृत्तौप्रथमाध्यायः॥ ॥ सदकारणवन्नित्यं॥ तस्यकार्यंलिंगं। कारणाभावा
त्कार्याभावः॥ अनित्यइतिविशेषतःप्रतिषेधाभावः॥ परमाणोरनित्यत्वविषयासर्वव्यनु
मितिरविद्याभ्रमरूपा॥ महतश्चानेकद्रव्यवत्वाद्रूपाच्चोपलब्धेः॥ सत्यपिद्रव्यत्वेमहत्त्वरूपसंस्का
राभावत्ववायोरनुपलब्धेः॥ अनेकद्रव्यसमवायात्तद्रूपविशेषाच्चरूपोपलब्धेः
तेनरसगंधस्पर्शेषुज्ञानंव्याख्यातं॥ तस्याभावाद्द्रव्यभिचारः। संख्यापरिमाणानिपृ

थक्संयोगविभागोपरत्वापरत्वेकर्मचरूपिद्रव्यसमवायाच्चाक्षुषाणि॥अरूपिष्वचा
४ क्षुषाणि॥एतेनगुणत्वेभावेचसर्वेंद्रियज्ञानंव्याख्यातं॥इतिचतुर्थस्याह्निकं॥तनुःपृथिव्यादिकायैर्त्रिविधा॥शरीरेंद्रियसंज्ञकं॥प्रयक्षाप्रयक्षाणांसंयोग
स्याप्रयक्षत्वात्संचात्मकंनविद्यते॥गुणांतराप्रादुर्भावाच्चनश्यात्मकं॥अणुसंयो
चा गस्वाप्रसिद्धोमिथःपैनांकेपार्थिवंतद्विशेषगुणोपलब्धेः॥तत्रशरीरंद्विविधंयो
निजमयोनिजंच॥अनियतदिग्देशपूर्वकत्वात्॥धर्मविशेषाच्च॥समाख्याभावाच्च
॥संज्ञायाश्चादित्वात्॥सयोनिजःवेदलिंगाच्च॥इंद्रियंतुपार्थिवंघ्राणंसर्वप्राण
भृत्साधारणं॥विषयस्तुपार्थिवोरूपरसगंधस्पर्शवत्त्वलक्षणः॥इतिचतुर्थेध्यायः॥
आत्मसंयोगप्रयत्नाभ्यांहस्तेकर्म॥तथाहस्तसंयोगाच्चमुसलेकर्म॥अभिघातजे
मुसलादौकर्मणिव्यतिरेकादकारणहस्तसंयोगःतथात्मसंयोगोहस्तकर्मणि॥आत्मकर्म ४

हस्तसंयोगाच्चसंयोगाभावेगुरुत्वायतनं॥नोदनाविशेषाभावात्॥नोर्ध्वंनातिर्यग्गमनं॥
प्रयत्नविशेषान्नोदनविशेषः॥नोदनविशेषादुदसनविशेषः॥हस्तकर्मणादारककर्म
व्याख्यातंतथादरस्फोटने॥प्रयत्नाभावेप्रसक्तस्यचलनं॥तृणेकर्मवायुसंयोगात्॥अदृष्टाधीनंकर्मेति॥मणिगमनंसूच्याभिमुख्यंयत्सर्पणमित्यदृष्टकारणं
॥तेनाभिप्रेरितंकीलास्यादि॥तथावायस्कांताभिमुख्यंयत्सूच्यादेर्गमनंतृणकां
ताभिमुख्यंयत्तृणस्यगमनं॥३५॥वायुगवसंयोगविशेषाःकर्मायत्नेहेतुः॥नोद
नाद्यभिघाताःकर्मतत्कर्मकारित्वाच्चसंस्काराद्धनुरादेस्तथोत्तरमुत्तरंच॥संस्का
राभावेगुरुत्वात्पतनं॥पंचमस्यप्रथमाह्निकं॥नोदनादभिघातात्संयुक्तसंयो
गाच्चनभवतिपार्थिवंकर्म॥तद्विशेषणादृष्टकारितं॥आपांसंयोगाभावेगुरुत्वात्पतन
नं॥द्रवत्वात्स्यंदनं॥ज्योवायुसंयोगादारोहणं॥नोदनाद्यभिघातात्संयुक्तसंयोगाच्च॥

दृष्टानि। सर्पणमियदृष्टकारितं। अपां संधाने विलपने च तेजः संयोगात्। तच्चावस्यू
५ र्जतुलिंगं॥ वैदिकं च। अपां संयोगाद्विभागाच्च शब्दयत्नाः। पार्थिवकर्मणा तेज
स्कर्मवायुकर्म च व्याख्यातं। अग्नेरूर्ध्वज्वलनं वायोस्तिर्यक्पतनं। अमूनि मर्स न
श्चाधःकर्मादृष्टकारितं। हस्तकर्मणामनसः कर्म व्याख्यातं। आत्मेन्द्रियमनोर्थसं
निकर्षात्सुखदुःखे तदारंभ आत्मस्थे मनसि शरीरस्य दुःखाभावात्संयोगः॥ कार्यक
र्मणा आत्मकर्म व्याख्यातं। अयस्सर्पणमूर्ध्वणमाहितपतनसंयोगाः कार्यांतरसंयोगा ल
श्चेयदृष्टकारितानि। तदभावे संयोगाभावो प्रादुर्भावश्चामोक्षः। द्रव्यगुणकर्मनि
ष्पत्तिर्वैधर्म्यादभावस्तमः। तेजसोद्रव्यावरणावरणाच्च। दिक्कालावाकाशंचक्रिया
वैधर्म्यान्निष्क्रियाणि। एतेन कर्माणि गुणाश्च व्याख्याताः। निष्क्रियाणांसमवायः। ५
कर्मभ्यो निषिद्धः। कारणत्वं च समवायिनोगुणाः॥ गुणेन द्रव्यं व्याख्यातं॥ का

रणेनकालः इतिपंचमोध्यायः॥ बुद्धिपूर्वा वाक्यकृतिर्वेदे तद्बाल्ये सज्ञाकर्मसिद्धिलिं
गंबुद्धिपूर्वोदितिः। तथाप्रतिषेधः। आत्मांतरगुणानामात्मांतरेऽकारणत्वात्। न
दुष्टभोजनेनविद्यतेदुष्टहिंसायां। तस्य समभिव्याहारतोदोषः। तददुष्टेनविद्यते॥ समेहीनेवाप्रवृत्तिः। एतेनहीनसमविशिष्टधार्मिकेभ्यः परस्वादानंव्याख्या
तंतथाविरुद्धानोयोगः। हीनेपरयोगः। समआत्मत्यागः परयोगोवाविशिष्टआत्म
योगइति॥ इतिषष्ठाध्यायस्याद्यप्राङ्निकं। दुष्टादृष्टं भोजनानांदृष्टाभावेप्रयोजन
मभ्युदयाय॥ अभिषेचनोपवासब्रह्मचर्यगुरुकुलोपवासवानप्रस्थयज्ञदानप्रोक्ष
णादिनक्षत्रकालनियमाश्चादृष्टार्थाश्चालुराभ्रमधानुपधाभ्यः। भावदोषानुप
धायदि॥ रूपरसगंधस्पर्शोक्षितमशुक्षितंचतदुचि। अशुचीतिशुचिप्रतिषेधः
॥ अयतस्येशुचिभोजनादभ्युदयोनविद्यतेनियमाभावात्॥ विद्यतेवायमस।

हियेन भोजनं भवत्येवाभ्युदयः। अर्थांतरत्वाच्च प्रस्य। असत्त्वाभावात्। रूपवद्द्रव्यं।
६ तन्नियतत्वाच्च। अदृष्टाच्च। जातिविशेषाच्च। इच्छाद्वेषपूर्विकाधर्माधर्मयोः प्रवृत्तिः। तत्संयोगो
विभागः। आत्मकर्मस्पर्शेव्याख्यातः। इतिषष्ठेऽध्यायः। उक्ता गुणाः। पृथिव्यादिरूपरसगं
धस्पर्शद्रव्यानित्यत्वादनित्याः। एते ननित्येषु नित्यत्वमुक्तं। अकृतेजसि वा यौ चानित्यद्रव्य
नित्यत्वात्। अनित्येषु नित्यद्रव्यानित्यत्वात्। कारणगुणपूर्वकाः पृथिव्यां पाकजाः॥ एकद्र
नित्य व्यत्वात्। अणोर्महतश्च उपलब्ध्यनुपलब्धी नित्ये व्याख्याते। कारणबहुत्वाच्च। अतोऽल्पं
परिमण्डलं। अणुमहदिति तस्मिन्विशेषाभावात्। विशेषाभावाच्च। एककालत्वात्। तद्दृष्ट
त्वाच्च। अणुत्वमहत्त्वयोः अणुत्वमहत्त्वाभ्यां कर्मगुणे व्याख्यातः। कर्मभिः कर्माणि गुणै
श्च गुणा व्याख्याताः। एते नद्रव्यवद्रव्येषु व्याख्याते। अनित्येऽनित्यं नित्यं नि ६
त्ये परिमंडलं। अविद्यालिंगं। विशुद्धान्महानाकाशस्तथा चात्मा। तदभावादणु मनः।

गुणेर्दिग्व्याख्याता॥ कारणेकालः। इतिसप्तमस्याह्निके॥ ॥ रूपरसगंधस्पर्शव्यतिरेका
दर्थांतरभेदकत्वंतथाऽपृथक्त्वं। एकत्वैकपृथक्त्वयोः एकत्वैकपृथक्त्वाभावो ऽणुमत्त्व
भ्यां व्याख्यातः। नैः संख्यात्वं कर्मगुणानां सर्वैकत्वं न विद्यते। ततस्तत्र। एकत्वाभावा
द्दृक्तिरपि न विद्यते। कार्यकारणयोरेकत्वैकपृथक्त्वाभावादेकत्वैकपृथक्त्वं न विद्येते।
एतदनियतो व्याख्यानं। अन्यतरकर्मतदुभयकर्मजः संयोगश्च संयोगः॥ एतेन श्व
विभागो व्याख्यातः। तस्यचानिरपेक्षस्यविभागजनने कर्मत्वापत्तिरिति। संयो
गविभागयोः संयोगविभागाभावो ऽणुमहत्त्वाभ्यां व्याख्यातः। पुनः सिद्ध्यभावा च्च
कार्यकारणयोः संख्याविभागौ न विद्येते। गुणत्वात्॥ गुणोपि विभाव्यते निष्क्रिय
त्वात्। अस्तिनास्तीतिचप्रयोगात्। शब्दार्थावसंबंधौ॥ संयोगिनोदंडस्यसमवा
यिनोविशेषाच्च। सामयिकः शब्दार्थप्रत्ययः। एकदिक्कालाभ्यांसन्निकृष्टविप्र

द्रव्यगुणकर्मभ्यां परमपरं च। कारणपरत्वात्कारणत्वाच्च। परत्वापरत्वयोः परत्वमपरत्वं च
द्रव्यगुणाभ्यां व्याख्यातः। इहेदमितियतः कार्यकारणयोः समवायः॥ द्रव्यगुणसमवा
येभ्यो व्याख्यातः। तत्त्वभावेन। इतिवैशेषिकसूत्रेसप्तमोध्यायः॥ द्रव्येष्वेवानेन्द्रि
यं। तत्रात्मप्रत्यक्षे। ज्ञाननिर्देशो ज्ञाननिष्पत्तिविधिरुक्तः॥ गुणकर्म
सुसन्निकर्षेषु ज्ञाननिष्पत्तेः द्रव्यं कारणं। सामान्यविशेषेषु सामान्यविशेषाभावात्॥
सामान्यविशेषापेक्षा द्रव्यगुणकर्मसु। द्रव्ये द्रव्यगुणकर्मापेक्षा॥ गुणकर्मसु गुणक
र्माभावात्॥ गुणकर्मापेक्षा नित्येषु नित्यसमवायिनश्चैवान्त्येषु बुद्धेश्चैतत्कार्यका
रणभूतेषु तत्प्रभेदेषु च तरेतरकारणं॥ कारणायोगपद्यात्कारणक्रमाच्च। घटपटादिबु
द्धीनामक्रमेणानेकफलभावात्॥ इयमप्रस्याद्यमाह्निकं॥ अयमेकेषां हेतोर्भाजयेन
मितिबुध्यपेक्षं॥ हेत्वभावादृते च भावात्॥ अथेतिद्रव्यगुणकर्मसु॥ द्रव्ये षपंच

सकलंप्रतिषेधं॥ भूयस्त्वाज्जघन्यत्वाच्च पृथिवीगंधज्ञानेपरुतिः॥ तथापस्तेजोवायुश्च
स्वरूपस्यशब्दविशेषात्॥ इतिसूत्रेअस्प्तमोध्यायः॥ क्रियागुणव्यपदेशाभावात्प्रागसत्॥ त
दसत्॥ असतः क्रियागुणव्यपदेशाभावादर्थांतरं॥ सच्चासच्चयच्चान्यदसदितरदुदसत्॥
असदितीभूतप्रत्यक्षाभावात्॥ भूतस्मृतिविरोधिप्रत्यक्षवत्तथाभावोऽभावप्रत्यक्ष
त्वाच्च॥ एतेनाघटोगौरधर्मश्चव्याख्यातः॥ अभूतनास्तीत्यनर्थांतरं॥ नास्तिघटोगेहइति
सतोस्यगेहसंसर्गप्रतिषेधः॥ आत्मचात्ममनसोःसंयोगविशेषादप्रत्यक्षं॥ तथाद्रव्यां
तरेषु॥ असमाहितांतःकरणा॥ अमीयस्संस्कृतस्समाधयः॥ तत्समवायात्कर्मगुणेषु॥ आ
त्मसमवायाद्गुणेषु॥ इतिनवमस्याह्निकं॥ अस्येदंकार्यकारणं॥ संयोगिविरोधिस
मवायिचेतिलैंगिकं॥ अस्येदंकार्यकारणसंबंधश्चावयवावयवीति॥ कारणसंबंधइति
॥ संबंधनेदंविषयत्वलक्षणं॥ अवयवावयविनोरुदाहरणभावात्॥ एतन्नशब्देन्या

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

ख्यातं ।हेतुरपदेशो।लिंगं कारणमित्यनर्थांतरं।।अस्येदमितिबुध्यपेक्षित्वात्।।आ
समनसोः कारणमित्यनर्थांतरं संयोगविशेषासंस्काराच्च संततिः।।तथास्वप्नः।।
स्वप्नांतिकं।।धर्मश्च।इंद्रियदोषासंस्कारदोषाच्च।।अविद्यातदुपलब्धानं।।अदृष्टंविद्या
।।आर्षसिद्धत्वंचधर्मेभ्यः।।इतिवैशेषिकसूत्रेनवमोध्यायः।इष्टानिष्टकारणवि
शेषाद्विरोधाच्चमिथःसुखदुःखयोःअर्थांतरभावः।।संशयनिर्णयांतराभावाच्च
ज्ञानांतरवेद्यत्वात्।।तयानिष्पत्तिःप्रयुक्तलैंगिकाभ्यां।।अभूदितिसतिचकार्यादि
शनात्।।एकार्थसमवायिकारणांतरेषुदृष्टत्वात्।एकदेशइत्येकस्मिन्नशिरःपृ
ष्ठोदरमर्माणिनहिशेषःनहिशेषेभ्यः।इत्याघमार्ष्टिकं।।कारणमितिद्रव्येकार्य
समवायात्।।संयोगाद्वा।कारणेसमवायात्कर्माणि।।कारणसमवायात्।। ८
तथारूपेकारणेकार्थसमवायाच्च।।कारणसमवायात्संयोगःपटस्य।।कारण

कारणसमवायाच्चसंयुक्तसमवायात्सत्यमेदैयेवैशेषिकं।।दृष्टानांदृष्टप्रयो
जनानांदृष्टाभावेप्रयोगोऽभ्युदयाय।।तद्वचनादाम्नायस्यप्रामाण्यमिति।इतिश्री
वैशेषिकेसूत्रेदशमोध्यायःसंपूर्णः।। ६६६६ शके ७९५विजयनामसंवत्स
रेश्रआश्विनशुद्ध १इंदुवासरेदिनेसमाप्तमिदंपुस्तकंवैशेषिकसूत्रस्य।।६
।।श्र।। श्री।। ।। ६।। श्र ।। श्र ।। श्री।। श्र।। ६।। ६।।